

Döngüler Eşliğinde Hatırlamak

Red Thread Sayı 6 | Erden Kosova

Uzaktan ve aradan geçen onyılların merceğinden geri dönüp baktığımızda, Alman halkının Nasyonal Sosyalizm'in kurduğu suç imparatorluğunun çöküşünden esaslı bir aydınlanmayla çıktığına yönelik bir yanılısamaya kapılıyoruz kolaylıkla. Savaşın sona ermesiyle birlikte mağlubiyetin getirdiği büyük yıkımla yüzleşilmesi, başka ülkelerin maruz kaldığı yıkımın kabul edilmesi, toplama kamplarında gerçekleştirilen soykırım(lar)ın ayrıntılarının ortaya çıkması radikal ölçekte bir ideolojik kırılma, derin bir utanma hissi ve düşünsel ayılma sürecini beraberinde getirmiş olmalı diye düşünüyoruz. Fakat o dönemi ele alan tarihçiler, savaşın hemen sonrasında Almanlar arasında suçun üstlenilmesine yönelik bir düşüncenin değil, savaşın asıl kurbanının kendileri olduğuna yönelik inancın yaygın olduğunu bize gösteriyorlar. Ancak onyıllara yayılan ve bugüne dek canlı tutulan, özenli bir çabayla bu yaygın hissiyat terse çevrilebilmiş durumda. Akademisyenlerin ve hukuk uzmanlarının yoğun çabaları, sol siyasetin ısrarı ve 68 kuşağından gençlerin, işbirlikçi geçmişlerine rağmen halen devlet kurumlarının başında durabilmiş önceki kuşaklara gösterdiği tepki sayesinde geçmişle yüzleşmeye yönelik, sağlıklı ve örnek gösterilen bir bellek siyaseti yaratılabilmiş olduğunu söylemek gerekiyor. Seksenli yılların sonunda Yahudi Soykırımı'nı göreceleştirmeye yönelik revizyonist çabalara karşı Jürgen Habermas'ın getirdiği sert eleştirilerle başlayan "tarihçiler tartışması" [Historikerstreit], geçmişle yüzleşmeye yönelik bu sürecin detaylarıyla birlikte küresel ölçekte takip edilmesini sağlamıştı. Kolektif belleğin nasıl yönlendirilebileceğine ve inşa edilebileceğine dair derinlikli tartışmalar, Almanya'da güncel siyasi olaylarla birlikte döngüsel biçimde ilerlemeye devam etmekte.

Geçmiş travmalara ilişkin belleğin muhafaza edilmesi, çözümlenmesi ve kamuoyuna aktarılması ve ayrımcılığı, şiddeti besleyen toplumsal örüntülerin önüne set çekilebilmesi amacıyla kurumsal yapılar oluşturuluyor ve pedagojik programlara kamusal kaynaklardan ciddi paylar ayrılıyor olmasına rağmen, unutkanlığın aşındırıcı etkilerinin de kaçınılmaz biçimde devreye girdiği görülüyor. Zamanın akışıyla oluşan boşlukların en belirgin biçimde hissedildiği konulardan biri de göç konusu. Almanya'ya doğru gerçekleşen her göç dalgasıyla birlikte, bazı tartışmalar, ırkçı tınılara sahip tepkiler, ayrımcı uygulamalar, bürokratik zorluklar önceki deneyimler hiç yaşanmamış gibi en baştan tekrarlanıyor. Günümüzde yaşanan Ukrayna savaşından kaçanlarla ilgili konuşulanlar sanki daha önce Yugoslavya'nın çözülüşü sürecindeki deneyimler, hatta daha yakın geçmişte, 2015'te Suriye'den gerçekleşen büyük ölçekli göç ve sonrasındaki gelişmeler hiç yaşanmamış gibi dillendirilebiliyor; gündemi yakından takip edenlerde bir tür déjà vu hissi oluşmasına sebep oluyor.

Almanya'nın dış dünyayla kültürel temaslarını güçlendirmek parolasıyla 1989'da Berlin'de kurulan ve son dönemde Batı-Doğu, Kuzey-Güney şeklinde tanımlanan küresel asimetrileri eleştirel bir perspektifle ele almaya başlayan Haus der Kulturen der Welt [HKW, Dünya Kültürleri Evi] farklı tarihsel dönemlerde, farklı coğrafyalardan Berlin'e doğru yaşanmış göç hareketlerini haritalandırmak üzere Archiv der Flucht [Mülteciliğin Arşivi] başlıklı bir sözlü tarih projesine girişti. Almanya'nın önde gelen fikir önderlerinden, yazar Carolin Emcke ve göç konusunda uzun yıllara yayılan derinlikli çalışmalarıyla tanınmış olan akademisyen Manuela Bojadžijev'in küratörlüğünde geniş bir ekiple birlikte Berlin'e göç etmek zorunda kalmış ve halihazırda yurtlarına dönme imkânı olmayan, tamamen farklı köken ve kimlikten 41 kişiyle gerçekleştirilen söyleşi dizisi 30 Eylül 2021 – 3 Ocak 2022 tarihleri arasında HKW'de gerçekleştirilen sergide izleyiciyle buluştu ve çevrimiçi ortamda erişime açıldı. Basın ve medyada sıklıkla soyut istatistiklere indirgenmekte olan göç olgusunun insani yüzünü ortaya koymayı hedefleyen proje ilerleyen aylarda öğrencilere hitap eden pedagojik programlarla ve Güney Doğu Avrupa'daki kültür kurumlarında farklı ölçek ve formatlarda Goethe Enstitüsü ile koordineli bir şekilde gerçekleştirilen etkinliklerle desteklendi. Biz de red-

thread.org olarak Depo'nun ev sahipliğinde ve Goethe Enstitüsü İstanbul Şubesi'nin desteğiyle bir atölye çalışmasıyla bu etkinliklere katıldık ve bu atölyeyi takiben web sitemizde okumakta olduğunuz özel dosyayı hazırladık.

2022 Mayıs'ında gerçekleşen atölye çalışmasında Mülteciliğin Arşivi projesinin organizasyonda kilit rol üstlenen ve ayrıca söyleşileri gerçekleştiren ekip içinde yer alan Mohamad Amjahid ve söyleşilen isimlerden biri olan Zeynep Kıvılcım'ın katılımıyla gerçekleştirdiğimiz ilk bölümde arşivin içeriksel çerçevesi, kavramsal hazırlığı ve yöntemsel işleyişi atölye katılımcılarına tanıtıldı. HKW'nin projenin tanıtımında kullandığı metin ve proje çerçevesinde yer alan 41 söyleşi linklerine erişim dosyamızın sayfaları arasında yer alıyor. Arşivin, sözlü tarih, göç, sürgün, siyasal ayrımcılık, uyum politikaları gibi konuları takip eden okurlarımızın ilgisini çekeceğine inanıyoruz.

Atölyenin ikinci bölümünde katılımcılar kendi aralarında serbest bir şekilde tartıştılar ve tematik çerçeveye ilgili mesleki deneyimlerini paylaştılar. Konu kaçınılmaz biçimde son altmış yıla yayılan emek göçüyle birlikte Almanya'ya yerleşmiş Türkiyelilerin deneyimleri ve bellekleri üzerine yoğunlaştı; bu belleğin kurumsal biçimde, müze ya da farklı formatlarda nasıl saklanabileceği, işlenebileceği ve kamuoyuna sunulabileceği üzerinde duruldu. Atölye çalışmasının çerçevesini hazırlayan moderatörlerimiz Didem Danış ve Besim Can Zırh dosyamıza ayrıca yazılarıyla da katkı veriyor. Danış yazısında atölyedeki serbest tartışma sırasında öne çıkan fikirleri ve önerileri bir araya getirirken, Zırh Almanya ve Türkiye arasında imzalanmış olan ve altmışıncı yıldönümünü geride bıraktığımız emek gücü anlaşması vesilesiyle Türkiye'den gelmiş göçmenlerin hayatları üzerine yoğunlaşmış olan sergileri ele alıyor. Dosyadaki bir diğer yazıda Sema Erder göç olgusunun yakın geçmişte Türkiye özgüllüğü içindeki işleyişine ve Türkiye'nin son dönemde dışarıdan aldığı göçle birlikte gelen siyasal tartışmalara dair geniş bir haritalandırma sunuyor bizlere. Sema Aslan ve Seçil Yersel'in birlikte geliştirdikleri ve geçtiğimiz Şubat ve Mart aylarında Kıraathane'de izleyiciyle buluşan Kendi Coğrafyam: İsmim Sıla, İsmim Gurbet adlı sergiyle sürdürdükleri uzun soluklu proje, Gurbet ve Sıla adını taşıyan kadınların

kendi isimleriyle olan ilişkileri üzerine odaklanıyor. Melis Cankara'nın Aslan ve Yersel ile gerçekleştirdiği söyleşide bu çok katmanlı projenin gelişimine dair daha fazla fikir edinmek mümkün. Son on yıl içinde kısıcılığını giderek daha fazla hissettiren otoriter rejimin baskısı sonucunda Türkiye'den çıkarak başka ülkelere yerleşmiş sanatçıların, daha özeldir tiyatro sanatçılarının (kendinden) sürgün deneyimleri ise Pieter Verstaete'nin makalesinin omurgasını oluşturuyor.

Mülteciliğin Arşivi başlıklı dosyamızı red-thread.org'un 6. sayısına giriş olarak okuyucumuza sunuyoruz. Önümüzdeki birkaç ay içinde göç-sonrası toplumsal yapılar ile görsel kültür arasındaki temaslara değinen bir dizi yazıyı da ekleyerek sayıyı tamamlamayı hedefliyoruz. Gündelik yaşamımızda göç olgusunu giderek yoğunlaşan içerimleriyle birlikte yaşıyoruz ve bu olguya dair araştırmaların, kültürel üretimlerin de sayısal anlamda çoğaldığına tanık oluyoruz. Hızla genişleyen bu alan içinde 6. sayımızın farklı coğrafi bağlamlarda yaşanan deneyimler arasındaki karşılaştırmalı araştırmalara katkı vereceğini ümit ediyoruz.

Sayı 6 Editörü
Erden Kosova

Red Thread Sayı 6 İçindekiler

Archiv der Flucht

Mülteciliğin Arşivi İnternet Sayfasındaki Metinlerin Düzenlenmesi

Didem Danış

Bir Göç Müzesine Doğru: Hafıza, Arşiv ve Temsil

Besim Can Zırh

Göçün Altmışınıcı Yılında Bir Durum Mekân olarak Aradalığa Kurulan Fotoğraftan Köprüler

Sema Erder

Göçün “Gönüllü” ve “Zorunlu” Halleri

Pieter Verstraete

Hikâye Anlatanlar Hikâyenin Kendisine Dönüştüğünde: Sahnedeki Sürgün Yaşamlar

Melis Cankara, Seçil Yersel, Sema Aslan

İki İsim, Binbir Mekân

Red Thread Editorial Board

Sayı 6 – Editörün notu

Red Thread Sayı 6 için **Erden Kosova**

